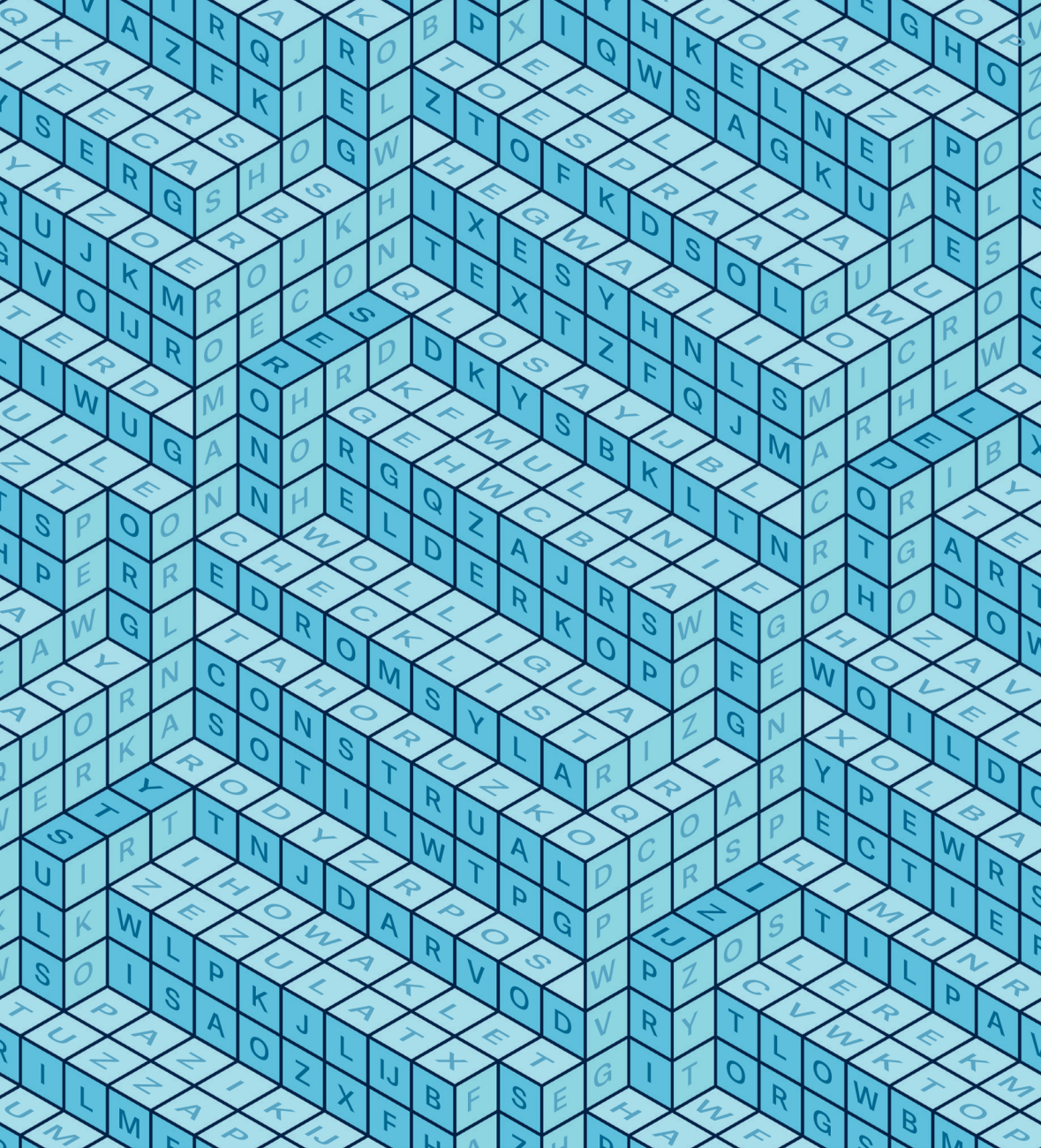

Stijl, taal en tekst

STILISTIEK OP TAALKUNDIGE BASIS

LEIDEN
UNIVERSITY PRESS

Ninke Stukker en Arie Verhagen

Inhoudsopgave

Voorwoord	v
Ter inleiding: waar gaat dit boek over en wat willen we ermee bereiken?	1
Hoofdstuk 1, Stijl en taal	9
1.1 Stijl, en wat ermee gebeurd is in de neerlandistiek	9
1.2 Stijlopvattingen	16
1.2.1 Inleiding: stijl, vorm, inhoud	16
1.2.2 Dualisme: stijl als vorm?	19
1.2.3 Monisme: stijl als inhoud?	23
1.3 Soorten inhoud: object en constructie	25
1.3.1 Cognitieve semantiek, construal en perspectief	25
1.3.2 Construal en stijl	29
1.4 Tot slot: taal en stijl	32
1.4.1 Taal maakt het verschil	32
1.4.2 'Nieuwe' en 'oude' stijlbegrippen	34
Noten	35
Hoofdstuk 2, Algemene uitgangspunten van stijlonderzoek	37
2.1 Tekst als object van onderzoek	38
2.1.1 Teksten en tekstinterpretatie	38
2.1.2 Micro- en macroniveaus van stijlanalyse en interpretatie	39
2.1.3 Tussen micro en macro: stijlfiguren en redeweergave als combinaties van construals	51
2.2 Stijl en 'normaal taalgebruik' – vergelijken en tellen	53
2.3 Tot slot: stijl als de relatie tussen het talig microniveau en het macroniveau van tekstinterpretatie	57
Noten	58
Hoofdstuk 3, De checklistmethode	59
3.1 Naar een analysemethode: <i>top-down</i> of <i>bottom-up</i> ?	59
3.2 Een cyclisch proces	61
3.3 Componenten en rondes in een stijlonderzoek	65

3.3.1	Exploratieronde: losse observaties en intuïtieve indrukken verzamelen	67
3.3.2	Systematiseringsronde: stijlkenmerken identificeren met de checklist	70
3.3.3	Conclusieronde: geïntegreerde interpretatie	81
3.4	Tot slot: de checklistmethode als hulpmiddel voor wetenschappelijke stijlanalyse	82
	Noten	86
Hoofdstuk 4, Analysevoorbeeld 1: spreekstijlen in parlementaire toespraken		89
4.1	Exploratieronde: indrukken van ‘helderheid’ en ‘wolligheid’ in de spreekstijlen van Wilders en Vogelaar	90
4.2	Systematiseringsronde: talige <i>construal</i> van ‘helderheid’ en ‘wolligheid’ in kaart met de checklist	94
4.2.1	Categorie A. Woordgebruik	96
4.2.2	Categorie B. Grammaticale categorieën	101
4.2.3	Categorie C. Tekststructuur	103
4.2.4	Categorie D. Tekst als communicatie	106
4.3	Conclusieronde: empirisch en theoretisch gefundeerde uitspraken over ‘helderheid’ en ‘wolligheid’	109
4.4	Tot slot: van componenten en rondes naar interpretatie	110
	Noten	112
Hoofdstuk 5, Analysevoorbeeld 2: vertelstijlen in literaire korte verhalen		115
5.1	Exploratieronde: indrukken van ‘gekte’ en ‘normaliteit’ in <i>Het ontbijt</i> en <i>De heer Mellenberg</i>	118
5.2	Systematiseringsronde: talige <i>construal</i> van ‘gekte’ en ‘normaliteit’ in kaart brengen met de checklist	120
5.2.1	Categorie B. Grammaticale categorieën	121
5.2.2	Categorie C. Tekststructuur	123
5.2.3	Categorie D. Tekst als communicatie	126
5.2.4	Categorie A. Woordgebruik	129
5.3	Conclusieronde: empirisch en theoretisch gefundeerde uitspraken over de stijl van ‘gekte’ en ‘normaliteit’	130
5.4	Tot slot: diverse vragen, één methode...	131
	Noten	135

Hoofdstuk 6, Perspectief en stijl in verhalende literatuur	139
6.1 Perspectief en taal	140
6.2 Perspectief in de literatuurwetenschap	143
6.3 Perspectieven van microniveau naar macroniveau	153
6.3.1 Van typen redeweergave naar combinaties van taalelementen	153
6.3.2 Afstandelijkheid, nabijheid en het microniveau van werkwoorden en causale connectieven	162
6.4. Tot slot: de talige bouwstenen voor perspectief	170
Noten	171
Hoofdstuk 7, Perspectief en stijl in zakelijke teksten	177
7.1 Perspectief op het macroniveau van zakelijke teksten: participantenmerken en andere tekstfuncties	178
7.2 Afstandelijkheid, nabijheid en redeweergave op het microniveau van zakelijke teksten	183
7.2.1 Parlementaire toespraken	183
7.2.2 Verhalende krantengenes	188
7.3 Tot slot: Perspectief in uiteenlopende genres: gedeelde <i>construals</i> en gedeelde interpretatieve effecten	198
Noten	200
Hoofdstuk 8, Stijl en context: wisselwerkingen tussen taal en contextkennis	203
8.1 Contextgebonden effecten van afwijkend taalgebruik	207
8.2 Contextgebondenheid van taalnormen	209
8.3 Contextgebonden normen voor interpretatie van taalelementen	217
8.4 Tot slot: tekstinterpretatie = taal + context	222
Noten	223
Hoofdstuk 9, Tot besluit	227
9.1. Dit boek	227
9.2. De positie van de stilistiek – en een vooruitblik	231
Noten	234
Bijlage 1 – Verder lezen over stijl en stilistiek	235

Bijlage 2 – Voorbeelden van onderzoek naar Nederlandstalige stijlverschijnselen uit de <i>checklist voor stijlanalyse</i>	237
Bibliografie	257
Register van persoonsnamen	267
Register van onderwerpen	273

Stijl en taal

Wat *is* stijl? We moeten natuurlijk een definitie van het begrip hebben voor we goed aan de slag kunnen met het opstellen en uitwerken van methode om stijl te analyseren, maar dat blijkt niet eenvoudig. Om te beginnen: er is geen definitie die algemeen geaccepteerd wordt en die we zo over zouden kunnen nemen. We gaan dus een verse start maken. Eerst bekijken we enkele duidelijke voorbeelden van stijl, en daaruit distilleren we alvast enkele belangrijke kenmerken. We gaan ook na hoe er in de geschiedenis van de neerlandistiek mee is omgegaan (par. 1.1). Daarna (par. 1.2) zetten we de belangrijkste opvattingen over het stijlbegrip (*dualisme* en *monisme*) tegenover elkaar, om aan de hand van de sterke en zwakke kanten daarvan meer zicht te krijgen op de vereisten voor een adequate definitie. De twee standaardopvattingen blijken allebei inconsistent te zijn in hun visie op de relatie tussen vorm en inhoud van taal en teksten. Dat lijkt in eerste instantie uiterst problematisch, maar in feite wijst het in de richting van een nieuw perspectief op stijl, en dat biedt een oplossing voor het dilemma. We introduceren het cognitief-semantische begrip *construal* in par. 1.3, wat ons in staat stelt om twee typen ‘inhoud’ te onderscheiden, en het stijlbegrip specifiek aan één daarvan te koppelen. Zo komen we uiteindelijk tot een nieuwe definitie die consistent is, en mede daardoor verdere wetenschappelijke uitwerking mogelijk maakt (par. 1.4).

1.1 Stijl, en wat ermee gebeurd is in de neerlandistiek

Rembrandt had in zijn jonge jaren een heel andere stijl dan in zijn latere. Hij veranderde ook wel gedeeltelijk van thematiek – meer onderwerpen uit het Nieuwe Testament in het latere werk, bijvoorbeeld – maar echt belangrijk zijn de verschillen in stijl. Hetzelfde onderwerp, bijvoorbeeld een zelfportret, maakt hij de ene keer met fijne streken en heldere kleuren, de andere met juist heel grove streken en aarde-achtige tinten, gedeeltelijk met gebruik van een paletmes in plaats van penselen. Hetzelfde onderwerp, heel verschillend uitgevoerd: stijl is wat het verschil maakt. Dat verschil is tegelijk een verschil in betekenis. In de grove schilderijen van de

latere jaren kun je bijvoorbeeld veel meer de indruk hebben dat de maker zich persoonlijk in het werk meldt, het is om zo te zeggen subjectiever. Het werk communiceert meer, of in elk geval iets anders dan zonder die zichtbare grove penseelstreken.

Een kerk in de Romaanse bouwstijl heeft geen andere functie dan een-
tje in de Gotische: het zijn allebei gebouwen voor de openbare christelijke
eredienst. Maar het licht en de omhoog wijzende lijnen in de Gotische
kerk communiceren toch een ander beeld van de relatie tussen God en
gelovigen dan de dikke muren en ronde bogen van de Romaanse. Een
verschillend beeld van de relatie tussen dezelfde deelnemers, dat is het
verschil in stijl.

Hetzelfde fenomeen anders gezien, verschillende beelden van dezelfde
zaak. Dat is waar het bij stijl over gaat, of het nu prehistorische vuist-
bijlen en potten betreft of futuristische science fiction, antieke zuilen of
21^e-eeuwse wolkenkrabbers. Dit zijn allemaal ‘artefacten’: dingen die men-
sen doelbewust produceren, omdat ze ze *willen* maken. In dit boek heb-
ben we het over stijl in een heel bepaald soort artefacten, namelijk talige:
over stijl in teksten. Ook hier gaat het dus om ‘hetzelfde fenomeen anders
gezien’, en we zullen dit eerste hoofdstuk besteden aan een precisering van
die twee kanten van de stijl-medaille en hoe ze zich tot elkaar verhouden.
In het geval van stijl-in-taal is dat namelijk niet zomaar direct duidelijk,
en er bestaan dan ook verschillende opvattingen over. Daar zullen we dus
voldoende helderheid in moeten scheppen, alleen al om misverstanden in
latere stadia te voorkomen.

Wanneer we kijken naar toepassingen van de term *stijl* op het gebied
van taal, hebben we te maken met een groot scala aan fenomenen. Soms
lijkt *stijl* synoniem te zijn aan de super-algemene term *taalgebruik* – wan-
neer een schrijver of een tekst verweten wordt een “slechte stijl” te heb-
ben, bijvoorbeeld; daarmee wordt vaak niets anders bedoeld dan dat die
schrijver de taal niet goed gebruikt. Soms is het iets persoonlijks (“een heel
eigen stijl”), soms juist iets algemeen (“een journalistieke stijl”). Toch zijn
er bij al die variatie ook constante elementen aan te wijzen; twee belang-
rijke daarvan zijn in ieder geval de volgende.

- Het gaat om een eigenschap van concrete gevallen van *taalgebruik*:
een tekst, een oeuvre, een verzameling taaluitingen die in een of ander
opzicht bij elkaar horen. Het gaat niet om een eigenschap van het
abstracte taalsysteem: het ‘klopt niet’ om te zeggen dat ‘het Nederlands’
een bepaalde stijl zou hebben.
- Het gaat om iets dat de ene verzameling van taaluitingen – de ene
tekst, het ene oeuvre, het ene genre, enzovoorts – *onderscheidt* van

andere verzamelingen. Of dat nu (positief of negatief) te waarderen is of alleen maar een neutrale constatering, in alle gevallen zeg je met een uitspraak over de stijl van een tekst (auteur, periode, genre, enz.) dat het taalgebruik in een of ander relevant opzicht te onderscheiden is van andere, parallelle verzamelingen.

Dit zijn precies de algemene kenmerken van de vergelijking die Ton Anbeek en Arie Verhagen in hun programmatische artikel ‘Over stijl’¹ maken tussen de openingspassages van twee Nederlandse romans, in beide gevallen delen van een reeks, die in 1996 verschenen. Het is de moeite waard om die hier aan te halen.

Van der Heijden, *Het Hof van Barmhartigheid*

De moerasflamoes

Woensdag 23 juli 1980 (Gesù Porporà)

Als Europa, wat wel gezegd wordt, de kaap van Azië is, dan is Holland de kut van Europa, vertel mij wat.

Europa Azië's kaap. Niet kwaad. Niet slecht gevonden. Van wie was die ook weer? Ik heb het ergens gelezen. De een of andere Europese intellectueel natuurlijk, want die grossieren in zelfhaat. Rekenwonderen in het zichzelf wegcijferen. Ze staan elkaar op de tenen, ze zitten op mekaars lip, en *dus* is hun werelddeel te klein, niet meer dan de landtong van een groter. ‘La bêtise n'est pas mon fort,’ zei hij er bescheiden achteraan, dat weet ik nog wel, toen het applaus kwam en het masochistisch gelach. Het zal dus wel een Fransoos zijn geweest, of die Oscar in z'n nadagen op het continent. Nou, als Europa dan de kaap van Azië is, ben ik niet eens zo ver van huis. 't Enige probleem is dat ik niet terug kan.

Nederland als het vagijn van Europa – die is van mij, daar blijven ze af. Ik kan het weten. Ik ben er geweest. ‘Wat altijd naar de grond kijkt, en nooit de zon ziet,’ zeggen ze bij ons in Napels. De eerste keer dat ik die uitdrukking hoorde, was in Napolitaans dialect, als jongen nog, bij het tombolella in de Vico detto Fico, in dat kroegje van La Tattamella. *Chella ca guarda sempe 'nterra e nun vede 'o sole*, koosnaam voor nummertje zes van het lottospel, nooit vergeten, al zou ik niet weten wat het cijfer zes met een vulva gemeen heeft. O, de vindingrijkheid van de mensen, Napolitanen in 't bijzonder,

als het om de benoeming van het vrouwelijk geslachtsorgaan gaat.

Voskuil, *Vuile handen*

(1965)

Hij opende de voordeur. Achter de deur was het donker. In de gang en het hok van de conciërge brandde geen licht. Op hetzelfde ogenblik ging de telefoon. Hij sloot de deur, haastte zich naar het hok, dat via het binnenplaatsje vaag verlicht werd vanuit het huis van de bovenburen, zette zijn tas neer en nam de hoorn op. 'Met Koning.'

'Ook goeiemorgen,' zei de telefonist van het Hoofdbureau. 'Hier is mevrouw Wigbold voor je.'

'Dank u.' Hij wachtte op de klik. 'Met Koning,' herhaalde hij. De deurbel ging over.

'Met mevrouw Wigbold,' zei een klagende, enigszins platte stem aan de andere kant van de lijn. 'Mijn man is ziek.'

Maarten reikte naar de deuropener en drukte op de knop. 'Ach,' hij keek om de hoek, 'wat scheelt hem?' Van Ieperen kwam binnen. Hij schokschouderde toen hij Maarten zag en bleef bij de ingang van het hok staan.

'Verschrikkelijke hoofdpijn.'

'Dat is vervelend.' Hij knikte tegen Van Ieperen.

Van Ieperen spreidde zijn handen. 'De deur in de steeg was niet open,' zei hij sterk articulerend en bijna zonder geluid, alsof hij tegen een dove praatte.

'Ja,' zei ze.

Er werd opnieuw gebeld. Maarten drukte op de knop, hij legde zijn hand op de hoorn en keek naar Van Ieperen. 'Wigbold is ziek. Wilt u even opendoen?' Hij keek wie er binnenkwam. Schaafsma. Hij groette met een klein, verlegen knikje en liep kaarsrecht achter Van Ieperen aan de donkere gang in, alsof die altijd donker was.

'Wilt u het doorgeven?' vroeg mevrouw Wigbold.

Intuïtief is direct duidelijk dat de stijl van het ene fragment heel anders is dan die van het andere. Impressionistisch geformuleerd kunnen we Van der Heijden subjectief noemen: wat we te weten komen, is heel duidelijk gefilterd door een sprekend en denkend individu. De stijl van Voskuil daarentegen zouden we kunnen karakteriseren als sober: wat er gezien en

gezegd wordt, lijkt louter te worden geregistreerd. In de eerste plaats laten Anbeek en Verhagen nu zien dat er systematische verschillen zijn in de taalelementen – woorden en grammaticale constructies – die in de twee fragmenten gebruikt worden. We doen een (beperkte) greep:

- Er is een verschil in gemiddelde zinslengte en in de distributie van korte en lange zinnen.
- Van der Heijden gebruikt relatief veel zinnen zonder persoonsvorm ('tijdloze' voorstellingen).
- Voskuil gebruikt relatief veel zinnen in de 'rechte volgorde' (onderwerp-persoonsvorm); daarbij wordt het onderwerp regelmatig samengetrokken, hetgeen Van der Heijden geen enkele keer doet.
- Voskuil gebruikt relatief veel handelingswerkwoorden (die een tijdsverloop creëren), Van der Heijden juist toestandswerkwoorden.
- Van der Heijden maakt gebruik van verbindingswoorden die argumentatieve relaties aanduiden (*al, dus, want*), Voskuil helemaal niet.

Vervolgens betogen Anbeek en Verhagen dat deze verschillen in gebruikte taalmiddelen, gegeven hun functie, de intuïtieve eerste indrukken van stijlverschillen kunnen verklaren, zeker in combinatie met elkaar. En ten slotte laten ze zien dat zo'n taalkundige stijlanalyse ook nog interessante extra (subtiële) verschillen aan de oppervlakte kan brengen: Voskuil blijkt bij nauwkeurige analyse regelmatig oordelen uit te delen in bijvoorbeeld bijvoeglijke bepalingen, en is dus niet écht objectief, maar subtieler subjectief dan Van der Heijden.

Bij stijl gaat het dus, zoals gezegd, om eigenschappen van samenhangende verzamelingen taaluitingen – van stukken tekst zoals deze openingsfragmenten, tot complete, onafhankelijk identificeerbare *groepen* van teksten. Daardoor is de studie van stijl van oudsher een natuurlijk en centraal onderdeel van de academische studie in de letteren geweest. Stijlfiguren waren al een onderdeel van de klassieke retorica, Erasmus schreef in 1512 een boek over stijl (*De copia verborum ac rerum*, 'Over de overvloed van formuleringen en onderwerpen'), P.C. Hooft bestudeerde in de 17^e eeuw de stijl van Tacitus ter voorbereiding op zijn *Nederlandsche Historieën*, en in zijn biografie van de beroemdste Nederlandse historicus, Johan Huizinga, analyseerde Willem Otterspeer uitvoerig diens stijl, met name in *Herfsttij der Middeleeuwen* (1919).²

Termen en begrippen uit alle disciplines die zich van oudsher met teksten bezig houden, kunnen in stilistische theorieën en analyses een rol spelen. Om te beginnen uiteraard taalkundige – het gaat tenslotte om taal. Stijl is vaak een belangrijke kwaliteit van literaire werken, en kan ook

aan niet-fictionele teksten een ‘literair’ karakter verlenen, zodat concepten uit de letterkunde evenzeer van belang zijn. Hetzelfde geldt voor inzichten van de communicatiewetenschappen en de retorica – speciaal wanneer het om het onderscheid tussen meer en minder overtuigend taalgebruik gaat – en voor andere tekstwetenschappelijke noties. Dat verschil in invalshoeken – taalkundige, letterkundige, tekstwetenschappelijke, communicatieve – kan tot heel verschillende visies op het verschijnsel ‘stijl’ en op stijlonderzoek leiden, vooral als de betrokken disciplines hun object en doelstellingen heel verschillend opvatten, als daar inhoudelijk weinig overlap is. Alleen als elk van die benaderingen een behoorlijk hechte relatie tot elk van de andere onderhoudt, zijn de voorwaarden aanwezig voor een vorm van stijlonderzoek die alle invalshoeken in zich verenigt. In Franstalige en met name in Angelsaksische landen heeft die houding, en daarmee de studie van stijl, zich kunnen handhaven. Daardoor vonden nieuwe ontwikkelingen in het laatste kwart van de twintigste eeuw een relatief gunstige voedingsbodem in het Engelse taalgebied. De opkomst van functionele en cognitieve benaderingen in de taalkunde, waarin betekenis en communicatie een primaat hebben als verklarende factoren voor eigenschappen van het taalsysteem, leidde tot een vernieuwing van de grondslagen van het stilistisch onderzoek. De eerste editie van de monografie *Style in Fiction* van taalkundigen Geoffrey Leech en Mick Short uit 1981 markeert het begin van de moderne stilistiek van het Engels. Kort na de eeuwwisseling verschenen meerdere publicaties over *cognitive poetics*, die speciaal voortbouwden op de cognitieve taalkunde. Bekende voorbeelden zijn *Cognitive Poetics. An introduction* van Peter Stockwell uit 2002, *Cognitive stylistics. Language and cognition in text analysis* van Elena Semino en Jonathan Culpeper uit 2002, en *Cognitive poetics in practice* van Joanna Gavins en Gerard Steen uit 2003. In de activiteiten (congressen en het tijdschrift *Language and Literature*) van de *Poetics And Linguistics Association (PALA)* drong een en ander ook meer en meer door, en die maken sindsdien ook een kwalitatieve en kwantitatieve groei door.

Aan het Nederlandse taalgebied zijn deze ontwikkelingen eigenlijk geheel voorbijgegaan. Er was ook helemaal geen voedingsbodem voor vernieuwingen als die van de *cognitive poetics*. Dat heeft allereerst te maken met de doorwerking van toenemende specialisatie in het wetenschappelijk onderzoek en (dus ook) onderwijs. In het algemeen groeiden taalkunde en letterkunde meer en meer uit elkaar. Dat uiteengroeien was al genoeg om de studie van stijl in de loop van de tijd steeds marginaler te maken. Stijlonderzoek behoorde niet tot de kern van elk van steeds autonomer wordende disciplines van taal- en literatuurwetenschap, en als direct gevolg

daarvan deed het ook niet meer mee op het centrale speelveld van de neerlandistiek – zij het dus vooral doordat het speelveld veranderde.

In de tweede plaats hebben zich in de neerlandistiek enkele bijzondere omstandigheden voorgedaan die dat speelveld drastisch veranderden. In de letterkundige neerlandistiek is er wel een aanzet tot linguïstisch gefundeerd stijlonderzoek geweest.³ Enerzijds werd dat echter omgevormd en herdoopt tot analyse van de ‘structuur’ van verhalende literaire teksten: de manier waarop die teksten zijn opgebouwd uit onderling verbonden kleinere bouwstenen, zoals motieven en thema’s – een soort opbouw van tekst die als analoog gezien werd aan de opbouw van woorden uit klanken en morfemen, en van zinnen uit woorden en constructies, maar die met de taalkundige eigenschappen van die woorden en zinnen zelf dus geen verband hield.⁴ Anderzijds werd het resterende stijlbegrip, dat dus tegenover ‘structuur’ kwam te staan, verengd tot aanduiding van persoonlijke en vooral: opvallende kenmerken in het taalgebruik in een tekst en van een auteur.⁵ Omdat dat zich, bijna per definitie, nauwelijks leent voor systematisering door wetenschappelijk onderzoek, is het eigenlijk onvermijdelijk geweest dat stijlonderzoek als zodanig, vanaf halverwege de 20^e eeuw, in de letterkundige neerlandistiek marginaal is geworden; er zijn wel enkele studies, maar dat zijn incidenten.⁶

Daar komt dan nog een andere bijzonderheid van de neerlandistiek bij. Doordat de Nederlandse taalkunde zich in de tweede helft van de 20^e eeuw steeds sterker richtte op het *taalsysteem*, en na de Chomskyaanse revolutie meer en meer ook op algemene, taaloverstijgende aspecten van dat taalsysteem, had de studie van concreet, feitelijk taalgebruik daarin een steeds minder belangrijke rol.⁷ Maar aan het eind van de jaren 60 deed – met uiteenlopende motieven en specifieke thema’s – een aparte specialisatie zijn intrede, onder de naam ‘taalbeheersing’. Onderzoek van feitelijk taalgebruik in allerlei soorten communicatie kon daarin wél een centrale rol spelen, en doordat de retorica, van oudsher het tehuis van de leer van de stijlfiguren, als voorloper erkend werd, had de stijlleer hierin wel een natuurlijke plaats,⁸ al was dat niet aan alle universiteiten in dezelfde mate het geval. Van een vruchtbare interactie met taal- en letterkunde was echter nog lange tijd geen sprake.

Uit de opsplitsing van een onderzoeksterrein in min of meer autonome disciplines ontstaan echter ook – paradoxaal genoeg misschien – nieuwe kansen voor interdisciplinariteit. Of die zich kunnen realiseren, hangt af van ontwikkelingen in de betrokken velden. Een nieuwe kans voor stilistiek heeft zich voorgedaan met bepaalde veranderingen in de taalwetenschap, die samengevat kunnen worden als: meer aandacht, vergeleken met

die voor vorm en structuur, voor de betekenis (*semantiek*) en het gebruik (*pragmatiek*) van taal, en voor de talige, inclusief grammaticale, eigenschappen van teksten. In het bijzonder het cluster van benaderingen dat als ‘cognitieve taalkunde’ bekend staat, en dat in Nederland zowel in de taalkunde als in de taalbeheersing weerklink vond, moet hier genoemd worden. De reden daarvoor komt verderop in dit hoofdstuk uitvoeriger aan de orde, maar het heeft ermee te maken dat een centraal begrip uit juist de cognitieve semantiek, te weten het begrip *construal*, het aanknopingspunt biedt om bepaalde problemen van meer klassieke stijlopvattingen op te lossen. De neerlandistiek kan hierbij overigens profiteren van het feit dat er met name in Angelsaksische landen, zoals gezegd, wel onderzoekstradities op het gebied van stijl zijn blijven bestaan en zich verder ontwikkeld hebben, mede onder invloed van de genoemde cognitieve taalkunde.

1.2 Stijlopvattingen

In de vorige paragraaf illustreerden we het begrip ‘stijl’ met een aantal voorbeelden van ‘hetzelfde fenomeen anders gezien’. Nu moeten we preciezer worden over wat we bij stijl in teksten kunnen en moeten zien als ‘hetzelfde fenomeen’ en wat als ‘anders gezien’. Omdat taaltekens een vorm- en een inhoud-kant hebben, ligt het voor de hand bij stijl-in-taalgebruik een verband met die begrippen te leggen. De pogingen die daartoe tot nu toe zijn gedaan, lijden echter aan diverse problemen. Het intuïtief gevoelde onderscheid tussen vorm en inhoud wordt niet goed geanalyseerd, wat uiteindelijk zelfs leidt tot interne tegenspraken in de opvattingen over stijl. In deze paragraaf nemen we daarom stapsgewijs de argumenten door om een relatie tussen stijl enerzijds en de vorm en inhoud van teksten anderzijds te leggen, en wat precies de aard is van de problemen waartoe traditionele opvattingen van *dualisme* en *monisme* leiden, en uiteindelijk hoe die op grond van moderne cognitief-semantische inzichten opgelost kunnen worden.

1.2.1 Inleiding: stijl, vorm, inhoud

In 2000 werd de Anton Wachterprijs voor het beste literaire debuut toegekend aan Marek van der Jagt. Nog voor de uitreiking van de prijs suggereerde *NRC-Handelsblad* dat deze auteur niet bestond en dat de naam een pseudoniem van Arnon Grunberg was, daarbij o.a. verwijzend naar overeenkomsten in stijl, maar zonder dat dat erg concreet werd. Omdat